

CZU: 821.133.1.09-1"17/18" (092)Lamartine A.

**VOLUMUL MEDITAȚII POETICE (MÉDITATIONS
POÉTIQUES) DE ALPHONSE DE LAMARTINE
ȘI AFIRMAREA MEDITAȚIEI
ÎN LIRICA ROMÂNEASCĂ PRE-EMINESCIANĂ**

**Maria ABRAMCIUC,
Universitatea de Stat Alecu Russo din Bălți**

*Le volume Méditations poétiques d'Alphonse de Lamartine et
l'affirmation de la méditation dans la lyrique roumaine préeminescienne*

Résumé

Au début du XIXe siècle, l'apparition du volume Méditations poétiques (1820) de Alphonse de Lamartine a déterminé, à cette époque-là, la promotion d'un style aux effets irradiants dans la plupart des espaces lyriques de l'Europe. Très vite, le modèle lamartinien, s'impose dans la poésie européenne comme un tuteur, générant après 1830, une modification de registre et dans la poésie roumaine, qui se trouvait, comme on le sait bien, à l'étape initiale. Les points de contact avec l'oeuvre du romantique français peuvent être facilement détectés dans la lyrique de l'époque quarante-huitarde. La sensibilité de Ion Heliade Rădulescu, Vasile Cârlova, Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu et autres, résonnait aux pulsations du vers lamartinien, avec ses inflexions nostalgiques, un fort sentiment de la nature et de l'universalité. Il est évident que la recette lamartinienne devient de plus en plus utile pour les versificateurs roumains mentionnés, qui ont eu recours à elle en l'absence d'un modèle autochtone. La promotion de ce concept lyrique se produit aussi grâce à la traduction de plusieurs méditations du volume de Lamartine par Ion Heliade Rădulescu,

ce qui a accéléré l'adoption de cette formule stylistique par les poètes roumains de la première vague du romantisme et l'évolution rapide de la méditation, qui, par rapport à certaines compositions des prémodernes, nuance ses formes, amplifie sa thématique et multiplie ses structures imagistiques. Dès ses débuts, la méditation roumaine a suivi les paradigmes dominants du modèle lamartinien, productif dans la mesure où un auteur ou l'autre l'ont adopté et accepté. Les fortes résonances, que le volume Méditations poétiques a produites dans la conscience artistique et dans la sensibilité des poètes quarante-huitards, ont été immédiatement ressenties: des poésies comme Le Son, L'isolement, Le Lac, Le golfe de Baya, L'Automne et autres sont devenues des modèles pour les auteurs roumains, ceux-ci ayant emprunté des schémas lyriques, des registres thématiques et imagistiques, de l'atmosphère, des façons de représentation artistique, la musicalité des formes etc. En conséquence, une formule méditative s'impose dans la lyrique pré-eminescienne, illustrée par des états de mélancolie vécus profondément, d'où la désolation et la douleur dérivent. Les prédispositions contemplatives des instances lyriques, sa position de damné, la subjectivité avec laquelle il abordait le paysage, constitué souvent d'éléments montagneux, sylvoicoles et aquatiques – toutes descendaient explicitement de Lamartine.

Mots clés *méditation, lyrique, pré-eminescien, modèle, lamartinien, paradigme, cliché lyrique, systèmes imagistiques, registre thématique, atmosphère, contemplatif, subjectivité*

Abstract *The appearance of the volume Poetic Meditations (1820) written by Alphonse Lamartine determined the promotion of a style with iradiant effects in the most lyrical areas of the Europe of those times. Very soon, the lamartinian model is imposed in the european literature as a founding model generating after 1830 a modification of register in the Romanian literature which as is known was at an initial stage. Tangencies with the French romantic poetry can be easily detected in the forty-eighter lyric era. The sensibility of Ion Heliade Rădulescu, Vasile Cârlova,*

Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu and others resonated at the pulsations of the lamartinian verse, with its nostalgic inflections, an augmented sense of the nature and the cosmic. One thing is certain, that the lamartinian recipe became more and more useful for the above-mentioned Romanian poets who recurred to it in the absence of a vernacular poetic model.

The promotion of this lyric concept occurred due to the translation by Ion Heliade Radulescu of a number of meditations from the lamartinian volume, which accelerated the adoption of the stylistic formula by the Romanian poets of the first romantic wave and the rapid evolution of meditation which compared to some pre-modern compositions is contouring its form, amplifying the themes and multiplying the imagistic structures. Right from its inception, the Romanian meditation followed the dominant paradigms of the lamartinian model, productive to the extent that one author or another learned and accepted it. The strong resonances which the volume Poetic Meditations has produced in the artistic awareness and the sensitivity of the forty-eighters poets were felt immediately: Le Son, L'isolement, Le Lac, Le Golfe de Baya, L'Automne and others became models for Romanian authors, the poets taking the lyrical schemes, thematic and image registers, the mood, the manners of artistic representation, the musicality of the forms etc., which led to the imposition of a meditative formula in the pre-eminescian lyrics, illustrated by the experience of profound melancholy, the mood of sorrow and pain. The contemplative predisposition of the the lyrical instance, this position of a damned, the subjectivity that addresses the landscape elements often made up by mountains, forests and water – all descended explicitly in Lamartine.

Keywords *meditation, lyric, pre-eminescian, the lamartinian model, paradigm, lyric cliché, imagistic systems, thematic register, mood, contemplative, subjectivity*

Evaluarea comparată a literaturilor europene, în funcție de răstrângerea, în dezvoltarea acestora, a modelului cultural francez, dezvăluie o impresionantă rețea de contacte benefice. Se știe că un prim-impact asupra creației literar-artistice europene l-a avut clasicismul francez, care, prin intermediul operelor lui Pierre Corneille, Jean Racine, Molière, Nicolas Boileau, Jean de La Fontaine, a furnizat literaturilor continentale structuri dramatice și fabuliste. Ulterior, la începutul secolului al XIX-lea, lirica romanticilor europeni își adoptă modelul ce poartă numele lui Alphonse de Lamartine, considerat unul dintre cei mai importanți întemeietori ai poeziei franceze moderne. Creația sa, ca și a lui Alfred de Vigny și a lui Alfred de Musset, revigorează genul, prin abordarea sensibilă a temelor romantice (iubirea, natura, timpul, geniul, viața și moartea), în formula unor specii ca meditația, pastelul și elegia.

Volumul care l-a consacrat pe scriitorul francez în rândurile geniilor și care i-a asigurat popularitatea în contextul poeziei continentale este *Meditații poetice*, apărut în 1820. Deși conținutul acestei culegeri nu se distingea prin coerență conceptuală (doar șase poezii inaugurau stilul elegiac și meditativ, restul erau ode, imnuri, narațiuni în versuri, rugăciuni), critica literară s-a exprimat unanim cu referință la impactul pe care l-a avut cartea asupra liricii din epocă. Théophile Gautier, în *Istoria romantismului*, menționându-i aspectul novator al discursului liric, evoca, într-o evidentă manieră sentimental-exaltantă, efectul magnific al acestei cărți, care a impus, la începutul secolului al XIX-lea, în primul rând, în Franța, un stil cu efecte iradiante în majoritatea spațiilor lirice ale Europei de atunci:

Acest volum a însemnat un eveniment rar de-a lungul secolelor. Dezvăluia o întregă lume nouă, o lume a poeziei poate mai greu de descoperit decât orice Americă sau Atlantidă. În timp ce părea că trece

VOLUMUL MEDITAȚII POETICE...

cu indiferență printre oameni, Lamartine călătorea pe mări necunoscute, cu ochii ațintiți spre steaua sa, îndreptându-se spre un tărâm unde nimeni nu ajunsese încă și de unde se întorcea învingător precum Columb. Descoperise sufletul! E greu să ne imaginăm astăzi, după atâtea revoluții, prăbușiri și schimbări ce-au avut loc în lucrurile omenești, după ce s-au încercat și s-au dat uitării atâtea curente literare, după atâtea prisos de gândire și de limbaj poetic, euforia generală produsă de volumul Meditații. A fost ca o adiere de prosepțime și tinerețe, ca o bătaie de aripi ce atingea sufletul. Tinerii, fetele, femeile au fost cuprinși cu toții de un entuziasm vecin cu adorația. Numele lui Lamartine era pe toate buzele, iar parizienii, ce nu sînt totuși niște oameni înclinați spre poezie, cuprinși de nebunie precum locuitorii Abderei ce repetau fără încetare cuvintele din corul lui Euripide: « O, iubire! Puternică iubire », se salutau unii pe alții recitind versuri din Lacul. Nnicând nu s-a mai văzut un succes de asemenea proporții. (Gautier, 1990: 185)

În prefața volumului *Meditații poetice*, ediție apărută la Paris în 1915, Lanson, argumenta astfel originile lirismului lamartinian, subliniind că poetul a convertit în poezie doar

emoțiile care n-au în ele forță impulsivă și pentru care nu există soluție în viață; prin urmare, stările de depresiune, de lăncezeală, de indiferență, de deznădejde, de veleitate moale și de aspirație fără obiect: în mod deosebit starea poetică era pentru el durerea, sentimentul nenorocirii. Semnul poetului era nenorocirea. (apud Cornea, 1966: 121-122)

Foarte curând, celebrul model liric lamartinian se impune rapid în poezia europeană ca unul tutelar, generând, după 1830, o modificare de registru și în poezia românească, aflată, cum bine se știe, abia la etapa incipientă. Sensibilitatea primilor noștri lirici, Ion Heliade Rădulescu, Vasile Cârlova, Grigore Alexandrescu, rezona la pulsațiile versului lamartinian, cu inflexiunile sale nostalgice, cu un accentuat sentiment al naturii, al religiozității sau al cosmicității. Odată cu adoptarea acestei formule stilistice de către

poetii români din primul val romantic se constată o evoluție rapidă a liricii autohtone, care își nuanțează formele, își multiplică structurile imagistice, își definește reperele valorice.

Chiar de la începuturile ei, poezia epocii pașoptiste, în absența unui model autohton, a urmat paradigmele dominante ale discursului lamartinian, productiv în măsura în care un autor sau altul și l-a însușit și acceptat. Erau dislocate în lirica noastră, aflată la etapa primelor configurări romantice, elemente inedite: melancolizarea și interiorizarea sentimentului, reflexivitatea, descriptivismul, intimitismul, reveria, invocația religioasă etc.

În general, conchide istoricul literar Paul Cornea, dincolo de echivalențele de idei sau expresie, fundamentală e mai ales înrudirea de spirit, vădita sforțare a scriitorilor români de a imita tiparele și maniera discursiv-sentimentală a romanticului francez. (Ibidem: 122)

În context, Nicolae Manolescu susține că

în legătură cu influența exercitată de poetul francez la noi, trebuie spus că ea a fost o adevărată magie, creând până și un ciudat arhetip biografic: devin oarecum obligatorii, după modelul poetului de la Milly, o călătorie și o iubire în Italia (Asachi, Alecsandri) sau moartea timpurie a muzei (Bolintineanu, Cârlova). (Manolescu, 2003: 26)

Mai multe compuneri meditative ale poetilor români, amintiți mai sus, au descins din lirica lui Lamartine, căci, confruntate cu originalul, acestea denotă similitudini evidente. În primul rând, relațiile se manifestă la nivelul imagistic și al tematicii, constituită din reflecții asupra iubirii neîmplinite, a timpului care trece implacabil, din evocări discrete ale propriului destin, din interogații în raport cu existentul, ceea ce prefigura deja, în interiorul liricii române de după 1830, formulele meditative. Poezia noastră, discursivă și enunțiativă, valorifica

sentimentele rafinate, de regulă, elegiace, care nu erau altceva decât dicteuri ale sufletelor hipersensibile.

La o primă etapă a evoluției poeziei române din deceniul trei al secolului al XIX-lea, sentimentul naturii, indispensabil meditației romantice, prezent din abundență în versurile poezilor din această perioadă, se revendică tot de la creația lui Lamartine, de unde au și fost preluate detaliile spațiale și temporale. În locul nebulozității premoderne, în poezia noastră intervine spiritul vibrant la frumusețile lumii, lirismul obținut din spontaneitatea fanteziei, muzicalitatea ca marcă a armoniei dintre sufletul uman și elementele lumii exterioare. Predilecte pentru autorii care au stat la originile genului, asemenea descrieri conturau, în lirica lor, dimensiunile sugestive și confesive, natura terestră sau celestă ilustrând oscilațiile trăirilor lăuntrice ale eului, contemplativ și reflexiv. Tradițional, erau surprinse ritmurile peisajelor nocturne, selenare, universul lor constituindu-se, ca și în meditațiile lamartiniene, din munți, stânci, coline, văi, câmpii, păduri, dumbrăvi, ape – cadru ideal pentru solitudine, contemplare, neliniște, reflecție, reculegere, extaz.

Cele dintâi manifestări ale afilierii la modelul lamartinian le înregistrează poezia *Înserare* de Vasile Cârlova, al cărui discurs, fixat pe conceptul de comuniune om-natura, este rostit cu solemnitate de un eu liric sensibil la splendorile peisajului montan:

*Pe când abia se vede a soarelui lumină/ În vârful unui munte, pe
fruntea unui nor,/ Și zefirul mai rece începe de suspină/ Pân frunze, pe
câmpie cevași mai tărișor;/ P-acea plăcută vreme în astă tristă vale,/
De zgomot mai de laturi eu totdauna viu,/ Pe muchea cea mai naltă de
mă așază cu jale,/ Singurătății încă petrecere de țin⁴.*

⁴ Versuri din poezia *Inserare* de Vasile Carlova, publicată de Ion Heliade Rădulescu, în *Curierul românesc* din 29 iunie 1830.

Într-un exercițiu comparatist, Nicolae Manolescu stabilește că versurile tânărului conțin mai multe fragmente pastişate ori chiar traduse din *L'Isolement* (*Însingurarea*) (Cf. Manolescu, 2003: 26-29).

Dens și abundent, descriptivismul din meditațiile lui Grigore Alexandrescu descinde din lirica lamartiniană. Înrudirea cu stilul poetului francez devine și mai plauzibilă, dacă amintim că volumul de versuri de la 1832 al autorului român includea și două poezii traduse din Lamartine: *Tristesse* (*Întristare*) și *Le papillon* (*Fluturile*). În *Miezul nopții*, ca și în *Le Lac* (*Lacul*) sau *L'Isolement* (*Însingurarea*), cadrul natural este în acord cu stările de spirit ale eului deprimat de propria condiție existențială: rămas orfan de ambii părinți, la o vârstă fragedă, el este condamnat la o suferință iremediabilă:

*Când tot doarme-n natură, când tot e liniștire,/ Când nu mai e mișcare
în lumea celor vii,/ Deșteaptă priveghează a mea tristă gândire,
Precum o piramidă se-nalță în pustii./ Ai mei ochi se preumblă pe
dealuri, pe câmpie,/ Al meu suflet se-nalță pe aripi de-un foc sfânt,
În zboru-i se ridică la poarta de vecie,/ Căci nici o legătură nu are pe
pământ.* (Alexandrescu, 1998: 72)

Nocturnul rezonază cu sentimentele și reflecțiile eului liric, îi amplifică trăirile lăuntrice, la fel cum se întâmplă în poezia lamartiniană.

Punctele de incidență tematică între versurile lamartiniene și cele românești se reliefează sporadic, căci, în această fază, poezia română nu-și definise încă riguros principiile de elaborare: deseori, în același text, autorii valorificau câteva teme. Descrierile peisagistice coexistau cu cele istorice și cu cele ale propriului traseu existențial. Celebrele versuri din *Lacul*,

*O timp pismaș! Cum oare mânia ta nu-ntreabă/ Nicicând soarta de
care nădejtile mi-anin,/ Și-n zilele de vrajă tu fugi cu-aceeași grabă/*

Ca-n zilele de chin?/ Cum! Amândoi alături de loc nu vom mai merge?/ Cum! Tu ființă scumpă într-alte lumi să pleci?/ Și clipele ce timpul le face și le șterge/ Pierdute-s pentru veci?/ Trecut, eternitate, neant, totul ne minte!/ Grăiți: unde e vremea ce altădată fu?/ Răspundeți: doar o clipă din clipele prea sfinte/ Nu veți ai sta sau nu?⁵,

în care poetul francez meditează la relația timp – iubire, au cunoscut iradierii imediate în poezia noastră preeminesciană. În acord cu înaintașul său francez, Ion Heliade Rădulescu exclamă în *Elegie I. Trecutul*:

Ah, și trec toate, n-aștept și zbor:/ La vânturi frunza cea fugătoare,/ În mare unda cea plângătoare,/ Omul la moarte mai grăbitor.// Vremea grăbește, e călătoare:/ P-ale ei aripi grăbim și noi/ La toamna vieții plină-n nevoi,/ La bătrânețe tremurătoare. (Rădulescu, 1997: 13-14)

E o transfigurare, în forme poetice rudimentare, a ideii de forță distructivă a timpului în raport cu ființa umană, sintetizată în versul lamartinian *Le temps m'échappe et fuit (Le Lac)* și formulată, mai târziu, de Mihai Eminescu prin celebra imagine: *Iar timpul crește-n urma mea... mă-ntunec!*

Notele melancolice din partea finală a poeziei *Reveria* de Grigore Alexandrescu amintesc de constatare lamartiniană din *Lacul*, în care era regretată efemeritatea clipelor sublime:

De ce însă gândirea-mi se-ntoarce cu durere/ Spre zilele acelea? Timpi ce v-ați depărtat,/ Când pe urmele voastre tot intră în tăcere,/ Când ștergeți plăceri, chinuri, ce omul a cercat... (Alexandrescu, 1998: 55)

Într-o altă poezie, *Meditație*, care anticipează dramatica exclamație eminesciană *Pierdut e tot în zarea tinereții*, constatările

⁵ Versuri din poezia *Lacul* de Alphonse de Lamartine, publicată și tradusă de Ion Heliade Rădulescu, în *Curierul românesc* din 29 iunie 1830.

despre curgerea succesivă a anotimpurilor îi declanșează autorului o avalanșă de gânduri. El meditează la ireversibilitatea timpului, la impactul său distructiv, malefic asupra ființei umane, la efemeritatea vieții, la certitudinea morții:

O! cum vremea cu moartea cosesc fără-ncetare!/ Cum schimbătoarea lume fugind o rennoiesc!/ Câtă nemărginită pun ele depărtare/ Între cei din morminte și acei ce doresc./ Unde atâți prieteni plăcuți de tinerețe?/ Unde-acele ființe cu care am crescut?/ Abia ajunși în vârsta frumoasei diminețe,/ Ca ea fără-a se-ntoarce, ca dânsa au trecut! (Ibidem: 48)

Într-un vast *Eseu despre secolul al XIX-lea*, istoricul literar Mihai Zamfir observă că, deși “revolta romantică” din deceniile 1820-1830, echivalentă mental cu “revolta” de alt tip, de tip social, a refăcut relieful Europei; că valul profund propagat din Germania și Franța a schimbat fața lucrurilor, a adus continentul la o “oră romantică”, la o analiză formală a poeziei europene din primele decenii ale secolului al XIX-lea, se constată, însă, o prelungire a retoricii din secolul anterior și că

Versul lui Musset, Lamartine sau Victor Hugo debutant este versul neoclasicist din secolul precedent; limbajul figurativ, care face fiorul noutății pe la 1820-1830, apare astăzi extras din zona de poeticitate convențională a secolului XVIII. (Zamfir, 1989: 18)

Așa cum poezia română din primele decenii ale secolului al XIX-lea nu descinde, în mod logic, dintr-o paradigmă a continuității stilistice, ea nu este pur romantică, ci întrunește și elemente clasiciste sau iluministe. Rețeta lamartiniană, deși, constată exegeza literară, a ilustrat echilibrul clasicist, s-a dovedit a fi utilă pentru primii poeți români moderni, instituind în lirica noastră spiritul meditativ, care va triumfa, totuși, prin Mihai Eminescu.

Bibliografie

Alexandrescu, Grigore (1998), *Poezii și proză*, Editura Litera, Chișinău.

Cornea, Paul (1966), *De la Alexandrescu la Eminescu*, Editura pentru Literatură, București.

****Curierul românesc*, din 29 iunie 1830.

Gautier, Théophile (1990), *Istoria romantismului*, vol. 2, traducere și note de Mioara și Pan Izverna, Editura Minerva, București.

Heliade Rădulescu, Ion (1997), *Fata lui Chiriac. Versuri și proză*, Editura Litera, Chișinău.

Manolescu, Nicolae (2003), *Poeți romantici*, Editura Știința, Chișinău.

Zamfir, Mihai (1989), *Din secolul romantic*, Editura Cartea Românească, București.